

Polica Dubova

Zbirka Uvid, 2

Karl Jaspers
Vprašanje krivde

Naslov izvirnika: **Karl Jaspers, Die Schuldfrage**

Copyright © 1965 by Piper Verlag GmbH, München
Copyright © za slovensko izdajo Kulturno-umetniško društvo Police Dubove, 2011

Prevedla **Martina Soldo**
Spremna beseda **Cvetka Hedžet Tóth**
Uredila **Tatjana Jamnik**
Oprema, oblikovanje **Dragana Nikolić**
Prelom **Ebesede, d. o. o.**
Izdalo in založilo **Kulturno-umetniško društvo Police Dubove**
Vnanje Gorice, Nova pot 142, 1351 Brezovica pri Ljubljani
Za založbo **Tatjana Jamnik**
Naklada **300 izvodov**
Vnanje Gorice 2012
Prva izdaja

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

IJaspers K.

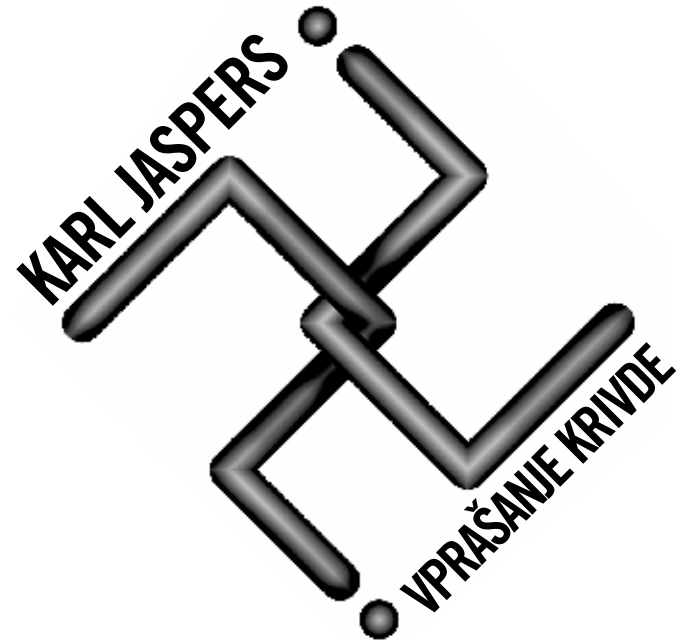
JASPERS, Karl, 1883-1969

Vprašanje krivde / Karl Jaspers ; prevedla Martina Soldo ;
spremna beseda Cvetka Hedžet Tóth. - 1. izd. - Vnanje Gorice :
Kulturno-umetniško društvo Police Dubove, 2012. - (Zbirka Uvid ; 2)

Prevod dela: Die Schuldfrage

ISBN 978-961-92946-8-0

www.policadubova.org

Prevedla Martina Soldo
Spremna beseda Cvetka Hedžet Tóth

Vsebina

A. SHEMATSKI PRIKAZ RAZLIKOVANJ	10
1. Štirje pojmi krivde.....	10
2. Posledice krivde	15
3. Nasilje. Pravica. Milost.....	16
4. Kdo razsoja in komu ali za kaj se sodi?	18
5. Obramba.....	23
B. NEMŠKA VPRAŠANJA	26
I. Diferenciranje nemške krivde	30
1. Zločini.....	30
2. Politična krivda.....	41
3. Moralna krivda.....	44
4. Metafizična krivda.....	52
5. Povzetek.....	54
II. MOŽNOSTI OPROSTITVE.....	62
1. Terorizem.....	62
2. Krivda in zgodovinski kontekst	65
3. Krivda drugih	70
4. Krivda vseh?.....	78
III. NAŠE OČIŠČENJE.....	82
1. Izogibanje očiščenju.....	84
2. Pot očiščenja	97
Cvetka Hedžet Tóth SAMOOSMISLITEV KRIVDE.....	105

Domala ves svet obtožuje Nemčijo in Nemce. O naši krivdi razpravljajo z ogorčenjem, grozo, sovraštvom in prezirom. Zahtevajo kazen in povračilo. Pri tem ne sodelujejo le zmagovalci, ampak tudi nekateri nemški emigranti in celo pripadniki nevtralnih držav. V Nemčiji so ljudje, ki priznavajo krivdo in soudeležnost, toda veliko je takih, ki zase menijo, da so brez krivde, hkrati pa za krive razglašajo druge.

Prvi nagib je, da se vprašanju izognemo. Preživljamo stisko, ki je za velik del našega prebivalstva tako velika, tako neposredna, da se zdi, kot da bi postal za takšno razpravljanje neobčutljiv. Zanima ga, kaj lahko stisko ublaži, kaj prinaša delo in kruh, stanovanje in toplo zavetje. Obzorje se je zožilo. Ljudje nočejo poslušati o krivdi, o preteklosti, svetovna zgodovina jih ne zadeva. Želijo si le, da ne bi več trpeli, hočejo se osvoboditi bede, hočejo živeti, ne premišljevati. Razpoloženje je prej takšno, kakor da bi morali po tako strašnem trpljenju prejeti tako rekoč poplačilo ali vsaj tolažbo, ne pa prenašati še naložene krivde.

In vendar: tudi tisti, ki je prepuščen skrajnostim, v določenih trenutkih začuti potrebo po spokojnejši resnici. To, da se je stiski pridružila še obtožba, ni nepomembno in ni zgolj predmet ogorčenja. Radi bi si razjasnili, ali je obtožba upravičena ali neupravičena in v kakšnem smislu. Prav v stiski lahko namreč toliko močnejše občutimo tisto, kar je najbolj neobhodno potrebno: očistiti se v lastni duši ter misliti in delovati prav, da bi lahko iz izvira pred ničem zajeli življenje.

Dejansko smo Nemci, vsi brez izjeme, obvezani k temu, da si razjasnimo vprašanje lastne krivde in iz tega izpeljemo konsekvence. Obvezuje nas človeško dostojanstvo. Že za to, kaj si svet misli o nas, nam ne more biti vseeno; kajti imamo se za del človeštva; najprej smo ljudje in šele nato Nemci. Še bolj pomembno pa je, da ima lahko naše lastno življenje v stiski in odvisnosti dostojanstvo samo, če smo resnicoljubni do sebe. Vprašanje krivde je bolj kot vprašanje, ki nam ga zastavljajo drugi, vprašanje, ki si ga zastavljamo sami. Način, kako nanj odgovorimo v svoji najgloblji notranjosti, utemeljuje našo sedanjo bivanjsko zavest in naše samozavedanje. To vprašanje je za nemško dušo življenjskega pomena. Le preko njega se lahko izvrši preobrat, ki vodi k prenovi iz izvira našega bitja. Razglašanje krivde s strani zmagovalcev ima sicer nadvse resne posledice za naše bivanje, ima političen značaj, vendar nam ne pomaga v bistvenem: pri notranjem preobratu. Tukaj imamo opraviti izključno sami s seboj. Filozofija in teologija sta poklicani, da globinsko osvetlita vprašanje krivde.

Razpravljanja o vprašanju krivde pogosto oslabi mešanje pojmov in gledišč. Da bi postala verodostojna, potrebujemo razlikovanja. Ta razlikovanja bom najprej zarisal v shemi, nato pa z njimi pojasnil naš sedanji nemški položaj. Razlikovanja sicer ne veljajo absolutno. Izvor tistega, čemur pravimo krivda, navsezadnje leži v nečem, kar edino zaobseže vse. Toda tudi to se lahko razjasni le s pomočjo tega, kar smo pridobili preko razlikovanj.

Naša zastrta čustva si ne zaslužijo zaupanja brez pridržkov. Neposrednost je sicer prava dejanskost, sedanjost naše duše. Toda čustva niso preprosto tukaj kot vitalne danosti. Posreduje nam jih naše notranje delovanje, naše mišljenje, naša vednost. Poglobijo in izčistijo se v toliko, kolikor mislimo. Ne gre se zanašati na čustvo kot tako. Sklicevanje na čustva je naivnost, ki se izmika objektivnosti tistega, kar je mogoče vedeti in misliti. Šele ko o neki stvari premislimo in si jo predočimo z vseh plati, pri tem pa nas vseskozi spremljajo, vodijo in ovirajo občutja, lahko pridemo do resničnega čustva, iz katerega bomo lahko vselej zanesljivo živeli.

A. SHEMATSKI PRIKAZ RAZLIKOVANJ

1. Štirje pojmi krivde

Razlikovati je treba med:

1) *Kriminalno krivdo*: Zločini so objektivno dokazljiva dejanja, ki pomenijo kršitev jasno določenih zakonov. *Instanca* je sodišče, ki v formalnem postopku zanesljivo ugotovi dejansko stanje in nato ukrepa v skladu z zakoni.

2) *Politično krivdo*: Ta se nanaša na dejanja državnikov in na državljanstvo v določeni državi, zaradi česar moram nositi posledice dejanj tiste države, katere oblasti sem podrejen in katere ureditev omogoča moje bivanje (politična odgovornost). Vsak človek je soodgovoren za to, kako se mu vlada. *Instanca* je oblast in *volja zmagovalca*, tako v notranji kot v zunanji politiki. Odloča uspeh. Omejitev samovolje in nasilja omogoči politična bistroumnost, ki upošteva nadaljnje posledice, ter priznavanje norm, ki veljajo pod oznako naravnega in mednarodnega prava.

3) *Moralno krivdo*: Za dejanja, ki jih navsezadnje vselej storim kot posameznik, sem moralno odgovoren; in sicer za vsa svoja dejanja, tudi za politična ali vojaška dejanja, ki

jih izvršujem. Nikoli ne more kratko malo veljati »ukaz je ukaz«. Kakor namreč zločini ostanejo zločini, tudi če so bili zaukazani (čeprav lahko glede na stopnjo nevarnosti, pritiska in terorja veljajo olajševalne okoliščine), tako vsako dejanje ostane podvrženo tudi moralni presoji. *Instanca* je *lastna vest* in komunikacija s prijateljem in bližnjim, z ljubečim človekom, ki ga živo zanima moja duša.

4) *Metafizično krivdo*: Obstaja *solidarnost* med ljudmi kot ljudmi, zaradi katere je vsakdo soodgovoren za sleherno krivico in krivičnost na svetu, še zlasti za zločine, ki se zgodijo v njegovi navzočnosti ali z njegovo vednostjo. Če ne storim vsega, kar je v moji moči, da bi jih preprečil, sem sokriv. Če nisem zastavil svojega življenja, da bi preprečil umore drugih, ampak sem nedejavno stal zraven, se počutim krivega na način, ki ga pravno, politično in moralno ni mogoče ustrezno doumeti. Da še živim, potem ko se je zgodilo nekaj takega, obleži na meni kot neizbrisna krivda. Če nam srečno naključje ne prihrani takšne situacije, dospemo kot ljudje do meje, kjer moramo izbirati: bodisi da brezciljno, ker ni izgledov za uspeh, brezpogojno zastavimo svoje življenje ali pa zaradi nemožnosti uspeha raje izberemo to, da ostanemo živi. To, da med ljudmi nekje vseeno brezpogojno velja, da lahko živijo le skupaj ali pa sploh ne morejo živeti, kadar je nad tem ali onim storjen zločin ali ko gre za delitev fizičnih življenjskih pogojev, tvori substanco njihovega bitja. Dejstvo, da to ne leži v solidarnosti vseh ljudi, v solidarnosti državljanov in niti manjših skupin, temveč ostane vselej omejeno na najožjo

človeško vez, pa vzpostavlja krivdo vseh nas. *Instanca* je edinole Bog. –

To razlikovanje med štirimi pojmi krivde pojasnjuje pomen očitkov. Tako na primer politična krivda pomeni odgovornost vseh državljanov za posledice dejanj države, ne pa tudi kriminalne in moralne krivde vsakega posameznega državljana v zvezi z zločini, storjenimi v imenu države. O zločinih lahko odloča sodnik, o politični odgovornosti zmagovalec; o moralni krivdi lahko dejansko govorimo le znotraj ljubečega boja med seboj solidarnih ljudi. Razodetje metafizične krivde je bržkone mogoče v konkretni situaciji, v pesniškem in filozofskem delu, v osebni izpovedi pa komaj. Najgloblje se je zavedajo ljudje, ki so že prišli do brezpogojnosti, vendar so prav zato izkusili, da jim spodleti, ko bi morali to brezpogojnost navezati na vse ljudi. Ohranja se sram nečesa vseskozi navzočega, nikoli konkretno odkritega, nečesa, o čemer je mogoče razpravljati kvečjemu na splošno.

Razlikovanje med pojmi krivde naj bi nas obvarovalo pred plehkim govorjenjem o krivdi, ki potegne vse brez razlike na isto raven, nato pa o tem razsoja v grobem, kot kak slab sodnik. Kajti razlikovanja bi nas morala na koncu pripeljati nazaj do nekega enotnega izhodišča, s katerega je o naši krivdi nemogoče govoriti premočrtno.

Vsa takšna razlikovanja torej vodijo v zmoto, če ne ohranimo v zavesti tega, kako zelo lahko razlikovano tudi sovpada. Vsak posamezen pojem krivde kaže na dejanskosti, ki v posledicah zaznamujejo tudi sfere drugih pojmov krivde.

Če bi se lahko kot ljudje osvobodili te metafizične krivde, bi bili angeli in vsi trije preostali pojmi krivde bi postali brezpredmetni.

Moralni prestopki so temelj razmer, v katerih šele vznikneta politična krivda in zločin. Nešteto drobnih dejanj malomarnosti, lagodno prilagajanje razmeram, ceneno opravičevanje krivic, neopazno podpiranje krivic, udeležnost pri nastajanju javnega ozračja, ki razširja nejasnost in kot takšno šele omogoči zlo, vse to ima posledice, ki prav tako pogojujejo politično krivdo, povezano z nastalimi razmerami in dogajanjem.

K moralnemu spada tudi nejasnost glede pomena moči v človeškem sobivanju. Zastiranje tega temeljnega dejstva pomeni krivdo, prav tako kot lažno absolutiziranje moči, s katerim ta postane edini odločilen dejavnik v dogajanju. Usoda vsakega človeka je, da je vpleten v razmerja moči, s katerimi živi. V tem je neizogibna krivda vseh, krivda človeške biti. Kljubujemo ji z zavzemanjem za moč, ki udejanja pravico, človeške pravice. Opustitev sodelovanja pri strukturiranju razmerij moči, sodelovanja pri boju za moč v smislu služenja pravici, je temeljna politična krivda, ki je obenem tudi moralna krivda. Politična krivda postane moralna krivda tam, kjer se preko moči uniči smisel moči – udejanjanje pravice, etos in čistost lastnega naroda. Tam, kjer se moč ne omejuje sama, namreč vladata nasilje in teror, konec tega pa je uničenje bivanja in duše.

Iz moralnega načina življenja večine posameznikov, širokih ljudskih krogov, v vsakdanjem ravnanju se

vsakokrat poraja določeno politično obnašanje, s tem pa tudi politične razmere. Toda po drugi strani posameznik živi ob predpostavki zgodovinsko že izoblikovanih političnih razmer, ki so se udeležile z etosom in politiko prednikov in jih je omogočila svetovna situacija. Tukaj obstajata obe možnosti, ki si v shemi nasprotujeta:

Etos političnega je načelo državnega bivanja, ki se ga vsi udeležujejo s svojo zavestjo, svojim znanjem, mnenjem in hotenjem. To je življenje politične svobode kot nenehno gibanje propadanja in izboljševanja. To življenje omogočata naloga in priložnost vseh, da so soodgovorni.

Lahko pa prevladujejo razmere, v katerih je večina od političnega odtujena. Državne oblasti ljudje ne občutijo kot zadeve, ki bi se jih dotikala. Sebe ne doživljajo kot soodgovorne, ampak politično nedejavni stojijo ob strani, delajo in ravnajo v slepi poslušnosti. Čisto vest imajo tako v poslušnosti kot v neudeležbi pri tistem, kar sklenejo in kar počnejo oblastniki. Politično realnost prenašajo kot nekaj tujega, zaradi osebnih koristi se je poskušajo otresti z zvijačo ali pa živijo v slepem zanosu samožrtvovanja.

Obstaja razlika med politično svobodo in politično diktaturo. Toda odločanje o tem, kakšne razmere naj bi vladale, večinoma ni več stvar posameznikov. Posameznik je rojen vanje, bodisi srečno ali nesrečno; prevzeti mora, kar je podedoval in kar je resnično. Noben posameznik ali skupina ne more v enem zamahu spremeniti te predpostavke, s katero dejansko živimo vsi.

2. Posledice krivde

Krivda ima posledice, ki zaznamujejo bivanje navzven, najsi prizadeti to dojame ali ne, vendar ima tudi posledice navznoter, za samozavedanje, ko se ugledam v svoji krivdi.

a) Zločin najde *kazen*. Prvi pogoj za pravično kaznovanje je ta, da sodnik pri krivcu potrdi svobodo v določanju volje, ne pa priznanje kaznovanega.

b) Za politično krivdo obstaja *pravna odgovornost*, ki terjaja povračilo škode ter nadalje izgubo ali omejitev politične moči in političnih pravic. Če se krivda navezuje na dogodka, ki se odvijajo zaradi vojne, so posledice za poražence lahko: uničenje, deportacija, iztrebljanje. Ali pa zmagovalec, če tako hoče, naloži sankcije tudi v pravni in s tem zmernejši obliki.

c) Iz moralne krivde se poraja uvid, od tod *spokoritev in prenova*. Gre za notranji proces, ki ima nato tudi realne posledice v svetu.

d) Posledica metafizične krivde je *sprememba človekovega samozavedanja pred Bogom*. Ponos se zlomi. Takšna samo-preobrazba z notranjim delovanjem lahko vodi k novemu izviru dejavnega življenja, toda le v povezavi z neizbrisno zavestjo o krivdi v ponižnosti, ki se ukloni pred Bogom in vse delovanje prepoji z vzdušjem, v katerem postane objestnost nemogoča.